

Tekst do rachunkowości

Słowa kluczowe: zapasy, wycena zapasów, inwentaryzacja, utrata wartości, odpis aktualizujący, sprawozdanie finansowe

Utrata wartości zapasów

Zapasy to jedna z pozycji bilansu, w przypadku której utrata wartości jest najbardziej prawdopodobna. Zapasy nie są jednorodne, mimo że w bilansie wykazuje się je w jednej grupie i jako jednorodna pozycja traktowane są dla celów wszelkich analiz. To powoduje, że w odniesieniu do zapasów mogą wystąpić bardzo różne powody utraty ich wartości. Jak ustalić rzeczywisty stan zapasów oraz dokonać ich prawidłowej wyceny? Jaki wpływ na sprawozdanie ma utrata wartości zapasów?

Sprawozdanie finansowe powinno rzetelnie i jasno przedstawiać sytuację majątkową i finansową jednostki. W związku z tą nadrzędną zasadą rachunkowości oraz zasadą ostrożności, zamykając księgi na dzień bilansowy należy uwzględnić zmniejszenia wartości użytkowej lub handlowej posiadanych składników majątkowych, czyli aktywów. Dotyczy to w szczególności zapasów.

W odniesieniu do zapasów ustawa o rachunkowości posługuje się pojęciem rzeczowych aktywów obrotowych, zdefiniowanych jako:

- materiały nabyte w celu zużycia na własne potrzeby,
- wytworzone lub przetworzone przez jednostkę produkty gotowe (wyroby i usługi) zdane do sprzedaży lub w toku produkcji,
- półprodukty oraz towary nabyte w celu odprzedaży w stanie nieprzetworzonym.

Międzynarodowy Standard Rachunkowości Nr 2 „Zapasy”, definiuje zapasy jako:

- aktywa przeznaczone do sprzedaży w toku zwykłej działalności gospodarczej,
- będące w trakcie produkcji przeznaczonej na taką sprzedaż lub mające postać materiałów lub dostaw surowców zużywanych w procesie produkcyjnym lub w trakcie świadczenia usług.

Tabela nr 1. Definicja zapasów według uor i MSR 2

Definicja zapasów według uor	Definicja zapasów według MSR
materiały nabyte w celu zużycia na	aktywa przeznaczone do sprzedaży w toku

własne potrzeby, wytworzone lub przetworzone przez jednostkę produkty gotowe (wyroby i usługi) zdadne do sprzedaży lub w toku produkcji, półprodukty oraz towary nabyte w celu odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym	zwykłej działalności gospodarczej, będące w trakcie produkcji przeznaczonej na taką sprzedaż lub mające postać materiałów lub dostaw surowców zużywanych w procesie produkcyjnym lub w trakcie świadczenia usług

Na zapasy składają się więc dobra zakupione i przeznaczone do odsprzedaży, na przykład, towary zakupione przez jednostkę handlu detalicznego w celu ich odsprzedaży lub grunty i inne nieruchomości przeznaczone do odsprzedaży. Do zapasów zalicza się także wyroby gotowe wyprodukowane lub będące w trakcie wytwarzania ich przez jednostkę gospodarczą, łącznie z materiałami i surowcami oczekującymi na wykorzystanie w procesie produkcji. W przypadku jednostki gospodarczej świadczącej usługi, do zapasów zalicza się wydatki poniesione na realizację usług, w odniesieniu do których jednostka gospodarcza nie ujęła jeszcze przychodów.

Przykład

Przedsiębiorca zajmuje się nabywaniem używanych lokali mieszkalnych, które następnie remontuje i odsprzedaje. Nakłady poniesione na remont mieszkań spełniają definicję zapasów.

Obie definicje uwidaczniają fakt, że zapasy nie są grupą jednorodną, mimo że w bilansie wykazuje się je w jednej grupie i jako jednorodna pozycja traktowane są dla celów wszelkich analiz. To powoduje, że w odniesieniu do zapasów mogą wystąpić bardzo różne przesłanki utraty ich wartości. Nie zmienia to jednak okoliczności, że czynnością niezbędną do ustalenia rzeczywistego stanu zapasów oraz ich prawidłowej wyceny jest inwentaryzacja.

UWAGA!

Podstawą wyceny posiadanych zapasów, w tym oszacowania utraty ich wartości jest inwentaryzacja. Zapasy inwentaryzuje się na ostatni dzień każdego roku obrotowego w drodze spisu ich ilości z natury, wyceny tych ilości, porównania wartości z danymi ksiąg rachunkowych oraz wyjaśnienia i rozliczenia ewentualnych różnic.

Inwentaryzacja i wycena wartości zapasów

Zapasy powinny zostać zinwentaryzowane na ostatni dzień każdego roku obrotowego w drodze spisu ich ilości z natury, wyceny tych ilości, porównania wartości z danymi ksiąg rachunkowych

oraz wyjaśnienia i rozliczenia ewentualnych różnic. Dokonana w ten sposób inwentaryzacja jest podstawą wyceny posiadanych zapasów, w tym oszacowania utraty ich wartości.

Wyceny dokonuje się według cen nabycia lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy. Bardzo podobnie do kwestii wyceny uregulowanej przez ustawę o rachunkowości odnosi się MSR nr 2, według którego zapasy należy wyceniać w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia lub też według wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z kwot jest niższa.

Tabela nr 2. Wycena zapasów według uor i MSR nr 2

Wycena zapasów według uor	Wycena zapasów według uor i MSR nr 2
według cen nabycia lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy	według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia lub też według wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z kwot jest niższa

Analiza tych wytycznych doprowadza do wniosku, że proces wyceny zapasów powinien odbywać się dwufazowo.

W I fazie następuje wycena w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia. Pojęcia ceny nabycia oraz kosztu wytworzenia określone są podobnie zarówno w ustawie o rachunkowości, jak i w MSR. Definicje zawarte w MSR są jednak bardziej szczegółowe niż ustawowe. Cena nabycia to cena zakupu składnika aktywów, obejmująca kwotę należną sprzedającemu, bez podlegających odliczeniu podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego, a w przypadku importu powiększona o obciążenia o charakterze publicznoprawnym oraz powiększona o koszty bezpośrednio związane z zakupem i przystosowaniem składnika aktywów do stanu zdatnego do używania lub wprowadzenia do obrotu, łącznie z kosztami transportu, jak też załadunku, wyładunku, składowania lub wprowadzenia do obrotu, a obniżona o rabaty, opusty, inne podobne zmniejszenia i odzyski.

Schemat 1. Cena nabycia

Cena nabycia

cena zakupu składnika aktywów, obejmująca kwotę należną sprzedającemu, bez podlegających odliczeniu podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego, a w przypadku importu powiększona o obciążenia o charakterze publicznoprawnym oraz powiększona o koszty bezpośrednio związane z zakupem i przystosowaniem składnika aktywów do stanu zdatnego do używania lub wprowadzenia do obrotu, łącznie z kosztami transportu, jak też załadunku, wyładunku, składowania lub wprowadzenia do obrotu, a obniżona o rabaty, opusty, inne podobne zmniejszenia i odzyski

UWAGA!

Cena nabycia to cena zakupu obejmująca kwotę należną sprzedającemu, bez podlegających odliczeniu VAT oraz podatku akcyzowego. W przypadku importu powiększona o obciążenia o charakterze publicznoprawnym oraz koszty bezpośrednio związane z zakupem i przystosowaniem składnika aktywów do stanu zdatnego do używania lub wprowadzenia do obrotu, łącznie z kosztami transportu, załadunku, wyładunku, składowania lub wprowadzenia do obrotu, a obniżona o rabaty, opusty, inne podobne zmniejszenia i odzyski.

Przykład

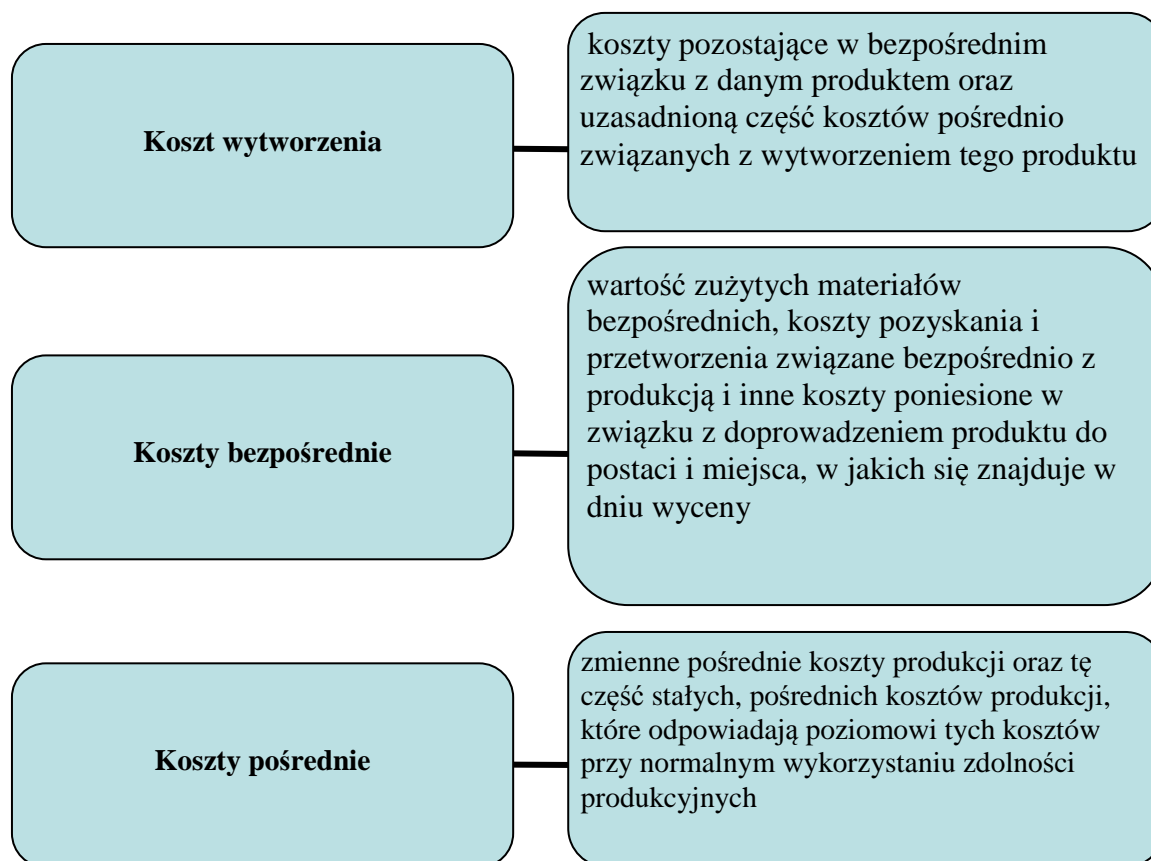
Na dzień bilansowy spółka posiada zakupione towary przeznaczone do dalszej odsprzedaży. Cena zakupu netto wyniosła 1.000 pln netto, jednak w wyniku osiągnięcia umówionego progu zakupów, spółka otrzymała dodatkowy rabat w kwocie 50 pln netto. Przy nabyciu towarów skorzystano z zewnętrznego transportu, za który zapłacono 75 pln netto. Towary zostały ubezpieczone za kwotę 25 pln netto. Biorąc pod uwagę wskazane okoliczności, cena nabycia towarów wyniesie:

$$1.000 - 50 + 75 + 25 = 1.050 \text{ pln netto}$$

Koszt wytworzenia obejmuje koszty pozostające w bezpośrednim związku z danym produktem oraz uzasadnioną część kosztów pośrednio związanych z wytworzeniem tego produktu. Koszty bezpośrednie obejmują wartość zużytych materiałów bezpośrednich, koszty pozyskania i przetworzenia związane bezpośrednio z produkcją i inne koszty poniesione w związku z doprowadzeniem produktu do postaci i miejsca, w jakich się znajduje w dniu wyceny. Do uzasadnionej, odpowiedniej do okresu wytwarzania produktu, części kosztów pośrednich zalicza się

zmienne pośrednie koszty produkcji oraz tę część stałych, pośrednich kosztów produkcji, które odpowiadają poziomowi tych kosztów przy normalnym wykorzystaniu zdolności produkcyjnych.

Schemat 2. Koszty wytworzenia

Przykład

Na dzień bilansowy spółka posiada wytworzone produkty przeznaczone do dalszej odsprzedaży w ilości 1000 sztuk. Koszty poniesione przez spółkę na ich produkcję, przy normalnym wykorzystaniu zdolności produkcyjnych, wyniosły:

1. Materiały bezpośrednie z narzutami:	5.000 pln
2. Płace bezpośrednie z narzutami:	3.000 pln
3. Koszty wydziałowe:	1.000 pln

Biorąc pod uwagę wskazane okoliczności, koszt wytworzenia towarów wyniesie:

$$5.000 + 3.000 + 1.000 = 9.000 \text{ pln netto}$$

Za normalny poziom wykorzystania zdolności produkcyjnych uznaje się przeciętną, zgodną z oczekiwaniami w typowych warunkach, wielkość produkcji za daną liczbę okresów lub sezonów, przy uwzględnieniu planowych remontów. Do kosztów wytworzenia produktu nie zalicza się kosztów:

- 1) będących konsekwencją nie wykorzystanych zdolności produkcyjnych i strat produkcyjnych,
- 2) ogólnego zarządu, które nie są związane z doprowadzaniem produktu do postaci i miejsca, w jakich się znajduje na dzień wyceny,
- 3) magazynowania wyrobów gotowych i półproduktów, chyba że poniesienie tych kosztów jest niezbędne w procesie produkcji,
- 4) kosztów sprzedaży produktów.

W przypadkach uzasadnionych niezbędnym, długotrwałym przygotowaniem towaru lub produktu do sprzedaży bądź długim okresem wytwarzania produktu, cenę nabycia lub koszt wytworzenia można zwiększyć o koszty obsługi zobowiązań zaciągniętych w celu finansowania zapasu towarów lub produktów w okresie ich przygotowania do sprzedaży bądź wytworzenia i związanych z nimi różnic kursowych, pomniejszone o przychody z tego tytułu. Jeżeli natomiast wartość zapasów wyrażona jest w walutach obcych, wycenia się je po obowiązującym na ten dzień średnim kursie ustalonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski. Różnice kursowe powstałe na dzień wyceny również mogą być, w uzasadnionych przypadkach, zaliczone do kosztu wytworzenia produktów lub ceny nabycia towarów.

W obrębie wymienionych wcześniej generalnych zasad wyceny zapasów uregulowanych przez ustawę o rachunkowości dopuszcza się również pewne uproszczenia. W przypadku materiałów i towarów możliwa jest wycena w cenach zakupu, natomiast produkty w toku produkcji można wycenić w wysokości bezpośrednich kosztów wytworzenia lub tylko materiałów bezpośrednich bądź nie wyceniać ich w ogóle. Takie rozwiązania można jednak zastosować tylko wtedy gdy nie zniekształca to stanu aktywów oraz wyniku finansowego jednostki.

Na tym etapie wyceny możemy spotkać się z sytuacją, w której ceny nabycia albo zakupu, lub koszty wytworzenia zapasów jednakowych albo uznanych za jednakowe, ze względu na podobieństwo ich rodzaju i przeznaczenie, są różne. W takim przypadku wartość stanu końcowego zapasów wycenia się przyjmując jedną z poniższych metod:

- według cen przeciętnych, to jest ustalonych w wysokości średniej ważonej cen (kosztów) danego składnika aktywów,
- przyjmując, że rozchód składnika aktywów wycenia się kolejno po cenach (kosztach) tych składników aktywów, które jednostka najwcześniej nabyła lub wytworzyła (metoda FIFO – first in, first out),
- przyjmując, że rozchód składnika aktywów wycenia się kolejno po cenach (kosztach) tych składników aktywów, które jednostka najpóźniej nabyła lub wytworzyła (metoda LIFO – last in, first out; niedopuszczalna według MSR/MSSF),
- w drodze szczegółowej identyfikacji rzeczywistych cen (kosztów) tych składników aktywów, które dotyczą ściśle określonych przedsięwzięć, niezależnie od daty ich zakupu lub wytworzenia.

Przykład

Na dzień bilansowy spółka posiada zakupione towary przeznaczone do dalszej odsprzedaży w ilości 1.000 sztuk. Przy tym pochodzą one z dwóch dostaw: 700 sztuk zostało nabytych wcześniej w cenie 20 pln/szt, a kolejne 800 sztuk nabyto w cenie 22 pln/szt.

Wycena według cen przeciętnych:

$$(800 \text{ szt} * 20 \text{ pln/szt} + 700 \text{ szt} * 22 \text{ pln/szt}) / 1500 \text{ szt} = 21,07 \text{ pln/szt}$$

$$1.000 \text{ szt} * 21,07 \text{ pln/szt} = 21.070 \text{ pln}$$

Wycena według metody FIFO:

$$200 \text{ szt} * 20 \text{ pln/szt} + 800 \text{ szt} * 22 \text{ pln/szt} = 21.600 \text{ pln}$$

Wycena według metody LIFO:

$$700 \text{ szt} * 20 \text{ pln/szt} + 300 \text{ szt} * 22 \text{ pln/szt} = 20.600 \text{ pln}$$

Na ustaleniu wartości według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia kończy się pierwsza faza wyceny zapasów. Faza druga to ustalenie wartości netto możliwej do uzyskania lub ceny sprzedaży netto na dzień bilansowy. Porównanie wartości ustalonych w obu fazach wyceny pozwoli na ustalenie czy doszło do utraty wartości posiadanych przez jednostkę aktywów.

Termin „wartość netto możliwa do uzyskania” oznacza różnicę między szacowaną ceną sprzedaży dokonywanej w toku zwykłej działalności gospodarczej, a szacowanymi kosztami wykończenia i

kosztami niezbędnymi do doprowadzenia sprzedaży do skutku. Innymi słowy, wartość netto możliwa do uzyskania to kwota, jaką jednostka zamierza zrealizować na sprzedaży zapasów dokonywanej w toku zwykłej działalności gospodarczej.

Podobnie zdefiniowane zostało pojęcie ceny sprzedaży netto, które oznacza cenę składnika aktywów możliwą do uzyskania na dzień bilansowy, bez podatku od towarów i usług i podatku akcyzowego, pomniejszoną o rabaty, opusty i inne podobne zmniejszenia oraz o koszty związane z przystosowaniem składnika aktywów do sprzedaży i dokonaniem tej sprzedaży oraz powiększoną o należną dotację przedmiotową.

Szacunki wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto) powinny opierać się na najbardziej wiarygodnych dowodach, dostępnych w czasie ich sporządzania, co do przewidywanej kwoty, możliwej do zrealizowania z tytułu sprzedaży zapasów. Powinny one również uwzględniać wahania cen oraz kosztów, odnoszące się bezpośrednio do zdarzeń mających miejsce po zakończeniu okresu sprawozdawczego w stopniu, w jakim zdarzenia te potwierdzają warunki istniejące na koniec okresu. Przy szacowaniu wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto) należy wziąć pod uwagę także przeznaczenie zapasów. Przykładowo, możliwa do uzyskania wartość netto (cena sprzedaży netto) pewnej ilości zapasów, mających służyć zrealizowaniu wiążących umów sprzedaży lub świadczeniu usług, będzie oparta na cenie wynikającej z umowy, natomiast możliwa do uzyskania wartość netto (cena sprzedaży netto) pozostałej nadwyżki zapasów, ponad ilości wynikające z umów, powinna zostać oparta na ogólnych cenach sprzedaży.

Przykład

Na dzień bilansowy spółka posiada materiały wycenione w cenie nabycia wynoszącej 20 pln/szt. Krótco po dniu bilansowym, w wyniku wprowadzenia nowej technologii, producent tych materiałów obniżył ceny sprzedaży do 18 pln/szt. Wskazane okoliczności świadczą o tym, że wartość netto możliwa do uzyskania jest niższa od ceny nabycia, w związku z czym wycenę tych materiałów należy przeprowadzić w według tej niższej wartości.

Gdyby dla danego składnika aktywów nie było możliwe ustalenie wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto), należy określić jego wartość godziwą na dzień bilansowy w inny sposób. Wartość godziwa odzwierciedla kwotę, za jaką ten sam składnik aktywów mógłby zostać wymieniony na rynku pomiędzy dobrze poinformowanymi, nie powiązanimi ze sobą, nabywcami i sprzedawcami. Należy przy tym zauważyć, że wartość godziwa pomniejszona o koszty sprzedaży

może nie być równa wartości netto zapasów możliwej do uzyskania, ponieważ jest to wartość specyficzna dla danej jednostki.

Praktyczne uproszczenia

Opisana powyżej procedura jest modelowym ujęciem procesu wyceny zapasów. Jej celem jest ustalenie realnej wartości zapasów poprzez porównanie ceny nabycia lub kosztu wytworzenia z wartością netto możliwą do uzyskania (ceną sprzedaży netto) - składniki aktywów zostaną zaprezentowane w bilansie w wartości niższej. W praktyce natomiast, ze względu na liczbę pozycji asortymentowych lub trudności w ustaleniu wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto), konieczne jest uproszczenie wyceny polegające na przeprowadzeniu dwufazowej procedury wyceny tylko dla tych pozycji zapasów, dla których prawdopodobne jest, że ich wartości netto możliwe do uzyskania (ceny sprzedaży netto) będą niższe od ich cen nabycia lub kosztów wytworzenia.

Uproszczenie takie można przyjąć jedynie na podstawie założenia, że skoro działalność gospodarcza prowadzona jest w celu osiągnięcia zysku, cena nabycia lub koszt wytworzenia posiadanych przez jednostkę zapasów będzie zwykle niższa od wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto), w związku z czym, podstawą wyceny bilansowej będą wartości z dnia przyjęcia zapasów na ewidencję magazynową. Opisane rozwiązanie nie może również pozostawać w sprzeczności z zasadą istotności – nie może dotyczyć tych grup zapasów, które mają znaczący udział w sumie aktywów, obrocie i wyniku jednostki.

Jeżeli jednak przyjmujemy powyższe uproszczenie w procesie wyceny zapasów, pojawi się potrzeba określenia przesłanek świadczących o tym, że nastąpił spadek realnej wartości zapasów poniżej ceny nabycia lub kosztu wytworzenia.

UWAGA!

W przypadku materiałów i towarów możliwa jest wycena w cenach zakupu, a produktów w toku produkcji - w wysokości bezpośrednich kosztów wytworzenia lub tylko materiałów bezpośrednich bądź można ich nie wyceniać w ogóle. Takie rozwiązania można zastosować tylko wtedy gdy nie zniekształca to stanu aktywów oraz wyniku finansowego jednostki.

Przesłanki utraty wartości zapasów

Do spadku realnej wartości zapasów dochodzi w momencie, gdy w wyniku ich sprzedaży (lub sprzedaży wyrobów, których częścią składową będą wyceniane zapasy) jednostka nie uzyska równowartości ceny nabycia lub kosztu wytworzenia składnika zapasów. W ustawie o rachunkowości nie wymieniono szczególnych przesłanek utraty wartości zapasów, opisano jednak kiedy dochodzi do takiej utraty wartości w odniesieniu do aktywów ogółem. Dzieje się tak, gdy

istnieje duże prawdopodobieństwo, że kontrolowany przez jednostkę składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości w znaczącej części lub w całości przewidywanych korzyści ekonomicznych. Odnosząc powyższe stwierdzenie do zapasów, na sprzedaży posiadanego składnika zapasów jednostka poniosłaby finansową stratę.

Bardziej precyzyjne wskazówki odnośnie utraty wartości zapasów znajdujemy w MSR, zgodnie z którym cena nabycia lub koszt wytworzenia zapasów mogą nie być możliwe do odzyskania, jeżeli zapasy zostały uszkodzone, utraciły całkowicie lub częściowo swoją przydatność lub, jeśli spadły ich ceny sprzedaży. Brak możliwości odzyskania ceny nabycia lub kosztu wytworzenia zapasów może także wynikać ze wzrostu szacowanych kosztów przygotowania sprzedaży lub szacowanych kosztów niezbędnych do doprowadzenia sprzedaży do skutku.

Schemat nr 3. Przesłanki utraty wartości zapasów według uor i według MSR 2

Przesłanki utraty wartości zapasów według uor	Przesłanki utraty wartości zapasów uor i MSR nr 2
prawdopodobieństwo, że składnik zapasów nie przyniesie w przyszłości w znaczącej części lub w całości przewidywanych korzyści ekonomicznych (w wyniku sprzedaży jednostka nie uzyska równowartości ceny nabycia lub kosztu wytworzenia składnika zapasów)	cena nabycia lub koszt wytworzenia zapasów mogą nie być możliwe do odzyskania, jeżeli zapasy zostały uszkodzone, utraciły całkowicie lub częściowo swoją przydatność lub, jeśli spadły ich ceny sprzedaży (również w przypadku wzrostu szacowanych kosztów przygotowania sprzedaży lub szacowanych kosztów niezbędnych do doprowadzenia sprzedaży do skutku)

Analiza powyższych uregulowań ustawy o rachunkowości i MSR nasuwa wniosek, że wyznaczają one jedynie ogólne ramy, w których należy zidentyfikować zjawiska świadczące o utracie wartości zapasów. Natomiast każda jednostka, uwzględniając specyfikę wykonywanej działalności, powinna określić szczegółowe przesłanki sugerujące konieczność oszacowania wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto) posiadanych przez nią zapasów.

Przykład

Sytuacjami, w których można spodziewać się utraty wartości zapasów mogą być:

- utrata wartości użytkowej na skutek uszkodzenia, zepsucia, zeschnięcia, utraty cech estetycznych, przestarzałości (demodernizacji, upływu terminu ważności) itp.,
- utrata wartości handlowej na skutek zmian mody, upływu sezonu, postępu technicznego,
- nadmierne zapasy materiałów, przekraczające potrzeby jednostki a więc nieprzydatne,
- ceny rynkowe zapasów czy to na skutek wahań kursów giełd towarowych (np. miedź, wełna, kauczuk, kawa), czy obniżki spowodowanej konkurencją i postępem technicznym (np. komputery, elektronika) maleją, co może dotyczyć zarówno cen zakupu jak i sprzedaży,
- towary lub produkty gotowe zalegają dłużej niż rok, co w zasadzie wskazuje, że nie znajdują zbytu (nie dotyczy to zapasów przewidzianych do użytku w bliżej nieokreślonej przyszłości, np. części zamiennych),
- nastąpiło przekroczenie lub niedoszacowanie kosztów produktów wytwarzanych przez dłuższy okres, na indywidualne zamówienie.

Identyfikacja którejkolwiek z wyżej wymienionych sytuacji uzasadnia dokonanie odpisu aktualizującego wartość posiadanych przez jednostkę zapasów. Podobnie należy postąpić również w przypadku rozpoznania innego zdarzenia, które, w odniesieniu do danej jednostki, sugeruje wystąpienie utraty wartości zapasów mieszczącej się w ogólnych przesłankach opisanych w ustawie o rachunkowości lub MSR. Celem takiego działania jest doprowadzenie wartości składnika zapasów wynikającej z ksiąg rachunkowych do wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto), a w przypadku jej braku - do ustalonej w inny sposób wartości godziwej. Natomiast podstawą takiego działania jest pogląd, że aktywów nie należy ujmować w kwotach przewyższających kwoty, których osiągnięcia oczekuje się z tytułu ich sprzedaży lub wykorzystania.

UWAGA!

Jednostka, uwzględniając specyfikę prowadzonej działalności, powinna określić szczegółowe przesłanki sugerujące konieczność oszacowania wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto) posiadanych przez nią zapasów, w celu dokonania odpisu aktualizującego wartość posiadanych przez jednostkę zapasów.

Ewidencja odpisów aktualizujących

Odpisów aktualizujących generalnie dokonuje się na zasadzie odpisów indywidualnych dotyczących pojedynczych pozycji lub grup jednakowych składników zapasów. Od tej zasady możliwe są jednak odstępstwa, które podobnie jak szczegółowe przesłanki utraty wartości zapasów będą wynikać ze

specyfiki działalności danej jednostki. Według MSR, może to nastąpić w przypadku podobnych lub powiązanych ze sobą pozycji zapasów. Przykładem takich pozycji są zapasy:

- 1) związane z produktami pochodzącymi z tej samej linii produkcyjnej,
- 2) posiadające podobne przeznaczenie oraz zastosowanie końcowe,
- 3) wyprodukowane i sprzedawane w tym samym regionie geograficznym,
- 4) nie dające się w praktyce oszacować w oderwaniu od innych pozycji pochodzących z tej samej linii produkcyjnej.

Nie należy odpisywać wartości zapasów w oparciu o klasyfikację zapasów, na przykład - wyrobów gotowych lub też wszystkich zapasów poszczególnych segmentów branżowych lub geograficznych. W przypadku jednostek usługowych, które kumulują koszty każdej usługi w celu ustalenia odrębnej ceny, każdą tego rodzaju usługę należy traktować jako odrębną pozycję. Wartości materiałów i innych surowców przeznaczonych do wykorzystania w procesie produkcji zapasów nie należy również odpisywać do kwoty niższej od ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, jeżeli oczekuje się, że wyroby gotowe, do produkcji które zostaną wykorzystane, zostaną sprzedane w wysokości powyżej ceny nabycia lub kosztu wytworzenia. Jeżeli jednak spadek cen materiałów wskazuje na to, że cena nabycia lub koszt wytworzenia wyrobów gotowych będą wyższe od wartości netto możliwej do uzyskania (ceny sprzedaży netto), wartość materiałów odpisuje się do poziomu tej wartości.

Jednostka powinna ponownie oszacować wartość netto możliwą do uzyskania (cenę sprzedaży netto) w każdym kolejnym okresie. Jeżeli stwierdzi się, że nie istnieją już okoliczności, które uprzednio spowodowały dokonanie odpisu aktualizującego, odpisaną kwotę eliminuje się tak, aby nowa wartość bilansowa równała się cenie nabycia lub kosztowi wytworzenia lub zaktualizowanej wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z tych kwot jest niższa. Taka sytuacja ma miejsce na przykład wtedy, gdy pozycja zapasów, której wartość zaktualizowano ze względu na spadek jej ceny sprzedaży, w kolejnym okresie jest nadal w posiadaniu jednostki, zaś jej cena sprzedaży wzrosła.

Po oszacowaniu kwoty utraty wartości zapasów następuje jej ujęcie w księgach jednostki. Kierując się zasadą ostrożności, nakazującą uwzględnić w wyniku finansowym zmniejszenia wartości użytkowej lub handlowej składników aktywów, kwotę wszelkich odpisów wartości zapasów należy ująć jako koszt okresu, w którym zidentyfikowano zdarzenia uzasadniające potrzebę jego dokonania. Odpisy aktualizujące wartość zapasów dokonane w związku z utratą ich wartości oraz wynikające z wyceny według cen sprzedaży netto zamiast według cen nabycia, albo zakupu, albo kosztów wytworzenia, zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych. Jeżeli jednak jednostka stosuje ceny ewidencyjne to, zgodnie z Krajowym Standardem Rachunkowości nr 4 „Utrata wartości

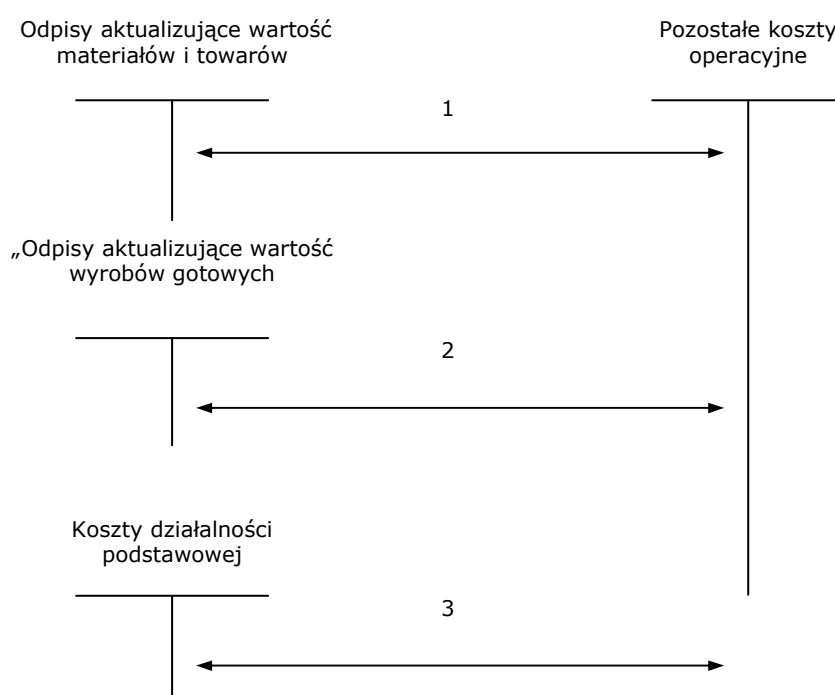
aktywów”, odpowiednia część odpisu aktualizującego może korygować wartość odchylenia od cen ewidencyjnych. Sposób ujęcia odpisów aktualizujących przedstawia Schemat 4.

Choć w ustawie o rachunkowości nie zostało to przewidziane wprost, odpisy aktualizujące będące konsekwencją zdarzeń trudnych do przewidzenia, poza działalnością operacyjną jednostki i niezwiązanym z ogólnym ryzykiem jej prowadzenia (pożar, powódź, huragan, grad, deszcze nawalne, uderzenie pioruna, eksplozja gazu, tąpnięcie lub osunięcie ziemi i inne żywioły natury) powinny zostać ujęte w ciężar strat nadzwyczajnych, zgodnie z ich ustawową definicją. W każdym przypadku, późniejszy, częściowy lub całkowity, rozchód zapasów pociąga za sobą potrzebę ustalenia części odpisu wymagającego wyksięgowania w ślad za rozchodem.

Jeżeli na koniec kolejnego okresu sprawozdawczego w jednostce znajdują się nadal zapasy, których wartość została uprzednio skorygowana poprzez odpis aktualizujący należy dokonać ich ponownej wyceny w celu ustalenia, czy nie doszło do zmiany tej wartości. Jeżeli doszło do jej spadku należy dokonać kolejnych odpisów aktualizujących. W przeciwnym razie, o ile całkowicie lub częściowo zostanie przywrócona wartość zapasów, należy odwrócić odpis aktualizujący.

Zagadnienie to odrębnie uregulowane jest w MSR i ustawie o rachunkowości. MSR nakazuje odwrócić odpis aktualizujący wartość zapasów poprzez zmniejszenie kwoty zapasów ujętych jako koszt okresu, w którym przywrócenie wartości miało miejsce. Ustawa o rachunkowości natomiast zaleca, aby równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizującego została ujęta jako zwiększenie wartości danego składnika aktywów i zaliczona do pozostałych przychodów operacyjnych.

Schemat 4. Ewidencja odpisów aktualizujących wartość zapasów

Objaśnienia do schematu nr 4

1. Odpis aktualizujący wartość materiałów i towarów.
2. Odpis aktualizujący koszt wytworzenia wyrobów gotowych.
3. Odpis aktualizujący koszt wytworzenia produkcji w toku.

Źródło: Opracowanie własne

UWAGA!

Jednostka powinna ponownie oszacować wartość netto możliwą do uzyskania (cenę sprzedaży netto) w każdym kolejnym okresie. Jeżeli nie istnieją już okoliczności, które uprzednio spowodowały dokonanie odpisu aktualizującego, odpisaną kwotę eliminuje się tak, aby nowa wartość bilansowa równała się cenie nabycia lub kosztowi wytworzenia lub zaktualizowanej wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z tych kwot jest niższa.

Wpływ utraty wartości zapasów na sprawozdanie finansowe jednostki

Utrata wartości zapasów jako realne zjawisko gospodarcze powinno znaleźć odzwierciedlenie w sprawozdaniu finansowym jednostki, tym samym będzie ono miało wpływ na jej majątkowy i finansowy obraz wynikający z tego sprawozdania. Wpływ ten najprościej pokazać za pomocą narzędzi analizy finansowej, w szczególności wskaźników charakteryzujących daną jednostkę.

Z uwagi na fakt, że utrata wartości zapasów ujmowana jest jako pozostały koszt operacyjny, który kształtuje wynik działalności operacyjnej jednostki, przy założeniu, że pozostałe pozycje sprawozdania pozostają niezmienione, pogorszeniu ulegną z pewnością wszelkie wskaźniki oparte na zysku. Będą to w szczególności takie wskaźniki jak:

- zyskowność sprzedaży,
- zyskowność majątku lub
- zyskowność kapitałów własnych

- choć w przypadku dwóch ostatnich w szczególnych sytuacjach może dojść do niespodziewanych efektów, o których piszemy dalej.

Utrata wartości ma niekorzystny wpływ również na wskaźniki rynku kapitałowego takie jak:

- zysk na 1 akcję,
- relacja ceny rynkowej 1 akcji do przypadającego na nią zysku oraz
- dywidenda na 1 akcję, jeżeli całość zysku przeznaczona jest do wypłaty.

Pogorszeniu ulegną również wskaźniki stabilizacji finansowej – ogólnego poziomu zadłużenia (zobowiązania długo- i krótkoterminowe/majątek ogółem), pokrycia majątku trwałego kapitałami stałymi (kapitały własny i zobowiązania długoterminowe/aktywa trwałe) oraz trwałości struktury finansowania (kapitały własne, rezerwy oraz zobowiązania długoterminowe/majątek ogółem). Poniższy przykład obrazuje negatywny wpływ utraty wartości zapasów na obraz jednostki.

UWAGA!

Utrata wartości zapasów ujmowana jest jako pozostały koszt operacyjny, który kształtuje wynik działalności operacyjnej jednostki.

Przykład 1

Uproszczony bilans jednostki przedstawiono poniżej. Przychody ze sprzedaży wyniosły 100. liczba akcji wynosi 100.

Aktywa trwałe	50	Kapitał własny	60
		w tym zysk	20
Aktywa obrotowe	50	Zobowiązania długoterminowe	20
w tym zapasy	25	Zobowiązania krótkoterminowe	20
Suma aktywów	100	Suma pasywów	100

Wybrane wskaźniki obrazujące sytuację jednostki kształtują się następująco:

- zyskowność majątku (zysk/aktywa) 20%
- zyskowność kapitałów własnych (zysk/kapitały własne) 33.3%
- zyskowność sprzedaży (zysk/przychody ze sprzedaży) 20%
- płynność ogólna (aktywa obrotowe/zobowiązania krótkoterminowe) 2.5
- szybkość spłaty zobowiązań (aktywa obrotowe-zapasy/zob. krótkoterm.) 1.25
- rotacja zapasów w dniach (zapasy $\times$ 365/przychody ze sprzedaży) 91.25 dni
- ogólny poziom zadłużenia (zobowiązania ogółem/aktywa) 40%
- pokrycie majątku trw. kapitałami stałymi (kap. wł.+zob. dł-term./aktywa) 160%
- zysk na 1 akcję (zysk/ liczba akcji) 0.2
- wartość księgowa na 1 akcję (kapitały własne/liczba akcji) 0.6

W wyniku wyceny na dzień bilansowy jednostka dokonała odpisów aktualizujących wartość zapasów w kwocie 5. Wybrane wskaźniki obrazujące sytuację jednostki, po uwzględnieniu utraty wartości zapasów, kształtują się następująco:

– zyskowność majątku (zysk/aktywa)	15.8%
– zyskowność kapitałów własnych (zysk/kapitały własne)	27.3%
– zyskowność sprzedaży (zysk/przychody ze sprzedaży)	15%
– płynność ogólna (aktywa obrotowe/zobowiązania krótkoterminowe)	2.25
– szybkość spłaty zobowiązań (aktywa obrotowe-zapasy/zob. krótkoterm.)	1.25
– rotacja zapasów w dniach ($\text{zapasy} \times 365 / \text{przychody ze sprzedaży}$)	73 dni
– ogólny poziom zadłużenia (zobowiązania ogółem/aktywa)	42.1%
– pokrycie majątku trw. kapitałami stałymi (kap. wł.+zob. dł-term./aktywa trw.)	150%
– zysk na 1 akcję (zysk/ liczba akcji)	0.15
– wartość księgowa na 1 akcję (kapitały własne/liczba akcji)	0.55

Jeśli chodzi o bilans to utrata wartości zapasów nie jest w nim wykazywana w odrębnych pozycjach, koryguje natomiast wartość księgową zapasów. Ma przez to wpływ na udział aktywów trwałych oraz aktywów obrotowych w sumie bilansowej oraz ich wzajemną relację korygując ją na korzyść aktywów trwałych, co bez znajomości prawdziwych przyczyn takiej tendencji mogłoby być uznane za zjawisko pozytywne. Nie jest to zresztą jedyny taki skutek.

Zmniejszenie wartości stanu zapasów może mieć także nieoczekiwany wpływ na grupę wskaźników bieżącej płynności finansowej. O ile w przypadku wskaźnika płynności ogólnej (środki obrotowe ogółem/zobowiązania krótkoterminowe) skutek zawsze będzie niekorzystny, to już wartość wskaźników szybkości spłaty zobowiązań (płynne środki obrotowe/zobowiązania krótkoterminowe) oraz pokrycia zobowiązań zasobami pieniężnymi (środki pieniężne i papiery wartościowe do obrotu/zobowiązania krótkoterminowe) nie ulegnie zmianie. Najbardziej chyba jednak niespodziewany wpływ ma utrata wartości zapasów na wartość wskaźnika rotacji zapasów ($\text{przeciętny stan zapasów} \times 365 \text{ dni} / \text{przychody ze sprzedaży produktów i towarów}$). Jest to wpływ w każdym wypadku korzystny i jest tym większy im mniej uśredniona jest wartość przyjęta do wyliczeń (skrajnymi przypadkami są przyjęte do wyliczeń uśrednione wartości na koniec i początek roku obrotowego oraz wartości na każdy dzień rozpatrywanego okresu). Oczywiście jest to zjawisko jedynie pozornie korzystne i wynikające z niewłaściwej gospodarki zapasami lub niekorzystnych zdarzeń losowych.

Podobny efekt może wywołać utrata wartości zapasów w stosunku do wskaźników zyskowności majątku (zysk netto/majątek ogółem) i kapitałów własnych (zysk netto/kapitały własne). Dojdzie do tego gdy zysk przewyższa majątek jednostki (bardzo rzadko) lub jej kapitały własne (częściej). W takich sytuacjach utrata wartości zapasów powoduje procentowo mniejszy spadek zysku niż majątku lub kapitałów własnych a to przekłada się na wzrost wspomnianych wskaźników. Opisaną sytuację obrazuje poniższy przykład.

Przykład 2

Kapitał własny jednostki z powodu strat z lat ubiegłych wynosi 10 natomiast jej zysk za ostatni okres obrotowy 50. Wskaźnik zyskowności kapitałów własnych kształtuje się następująco:

- zyskowność kapitałów własnych (zysk/kapitały własne) 500%

Jednostka zidentyfikowała zdarzenia sugerujące wystąpienie utraty wartości zapasów w kwocie 5 co spowodowało zmniejszenie kapitałów własnych do wysokości 5 a zysku do 45. Obliczony ponownie Wskaźnik zyskowności kapitałów własnych kształtuje się następująco:

- zyskowność kapitałów własnych (zysk/kapitały własne) 900%

Adresaci sprawozdań finansowych mogą się jednak zabezpieczyć przed takimi zjawiskami dokładnie studiując sprawozdania finansowe jednostek. Zgodnie z załącznikiem nr 1 do ustawy o rachunkowości informacja dodatkowa stanowiąca element sprawozdania finansowego powinna zawierać informację na temat wysokości odpisów aktualizujących wartość zapasów. Większe wymogi odnośnie szczegółowości prezentowanych informacji stawiają standardy międzynarodowe, które nakazują ujawnienie w sprawozdaniu finansowym m. in. kwoty odpisów wartości zapasów ujętych w okresie jako koszt, kwoty odwrócenia odpisów wartości zmniejszających wartość zapasów ujętych w okresie jako koszt oraz okoliczności lub zdarzenia, które doprowadziły do odwrócenia odpisu wartości zapasów. Tak czy inaczej, informacja dodatkowa jest źródłem wiedzy, która pozwoli na ocenę czy ewentualna poprawa wartości wskaźników jest rzeczywista czy też wynika z jedynie z ich matematycznej konstrukcji.

Tabela 4 Zakres wymaganych danych o zapasach w sprawozdaniu finansowym według uor i MSR

Zakres wymaganych danych o zapasach według uor	Zakres wymaganych danych o zapasach według MSR
informacja dodatkowa stanowiąca element sprawozdania finansowego powinna zawierać informację na temat	w sprawozdaniu finansowym należy ujawnić m. in. kwoty

wysokości odpisów aktualizujących wartość zapasów	odpisów wartości zapasów ujętych w okresie jako koszt, kwoty odwrócenia odpisów wartości zmniejszających wartość zapasów ujętych w okresie jako koszt oraz okoliczności lub zdarzenia, które doprowadziły do odwrócenia odpisu wartości zapasów

Należy bowiem pamiętać, że wpływ utraty wartości zapasów na obraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki jest negatywny i tak powinien być oceniany. Istotność tego wpływu zależy od różnych czynników i można ją ocenić tylko w konkretnej sytuacji ocenianej jednostki. Ogólnie można jednak stwierdzić, że negatywny wpływ będzie tym większy im wyższa jest utrata wartości i im większy jest udział zapasów w majątku jednostki. Jednak nawet niewielka utrata wartości może w znaczący sposób wpłynąć na wskaźniki charakteryzujące daną jednostkę. Łącząc to z faktem, że większość decyzji podejmowanych jest na podstawie oceny opartej na takich lub podobnych wskaźnikach, do zagadnienia wyceny zapasów należy podchodzić z należytą powagą i wszelkich szacunków dokonywać w sposób rzetelny, mający oparcie w rzeczywistych procesach rynkowych, w których jednostka uczestniczy.

Podstawa prawna:

art. 3 ust. 1 pkt 18 i 19, art. 26 ust. 1 pkt 1, art. 28 ust. 1 pkt 6, art. 28 ust. 2, 3, 5, 7 i 11, art. 34 ust. 5, art. 46 ust. 2, ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości – j.t. Dz.U. z 2013 r. poz. 330; ost.zm. Dz.U. z 2013 r. poz. 613

MSR Nr 2 „Zapasy”

KSR nr 4 „Utrata wartości aktywów”

Maciej Jurczyga, doktor nauk ekonomicznych, biegły rewident, prezes zarządu Biura Rachunkowego JURCZYGA sp. z o.o. w Pilchowicach